

Grobišča pri Šentjurju pri Celju

Janez Črnej, foto: arhiv Demokracije

Blizu Šentjurja pri Celju je več množičnih grobišč. Prvo je na Pirjevčevem travniku pri Vrbnem, kjer so pomorili trideset mladih moških. Drugo je na Šetovi njivi, kjer so umorili trideset hrvaških civilistov. Neoznačenih grobov je še več.

Ko je bil lep sončen zimsko-pomladanski februarjski popoldan, me je presenetil obisk starejšega gospoda. Predstavil se je kot Franc Šet iz Hruševca pri Šentjurju. Za nenapovedani obisk se je opravičil. Za opravičilo je navedel prebiranje mojih člankov v *Demokraciji* o grobiščih in povojnih dogajanjih.

Grobišče pri Vrbnem »Večkrat sem se odpravljal k vam, pa je vedno prišlo nekaj vmes. Saj veste, star človek,« je začel. Koliko je star, sem ga vprašal. »Čez tri mesece bom imel 90 let,« je odgovoril. Kako je prišel do mene, me je zanimalo. Pripeljal se je z avtom, pred nekaj časa so mu podaljšali vozniško za dve leti, tako da bo za nekaj časa imel mir.

»Prišel sem vam povedat, da sta v bližini našega naselja dve grobišči, eno na sosedovem travniku, eno pa na moji njivi. Vse, kar vem, so mi povedali drugi, saj se je naša družina, ki so jo nacisti izselili v Srbijo, vrnila domov po teh krvavih dogodkih. Dejansko sem izvedel zanje šele čez nekaj let, in to postopoma. Ljudje so iz strahu za lastno življenje molčali, kakor še tudi danes dajo prst na usta, kadar se pogovarjajo o teh morijah,« je pojasnil. Dogovorila sva se, da mi bo pokazal, kje so grobišča, in takrat mi bo povedal, kako so po pričevanjih nastala.

Čez tri dni sva se z zgodovinarjem dr. Milkom Mikolo odpravila na njegov dom. Odpeljali smo se najprej do grobišča na sosedovem travniku, po stranski cesti, ki pelje čez potoček Brbotna, mimo Pod-

plaškega mlina, na regionalno cesto Celje–Šentjur v Vrbnem. Grobišče je nekaj metrov pod to cesto, 50 metrov od tam, ko z avtom prepelješ potok Brbotno. Grobišče ni označeno, vidne so le sveže, traktorske kolesnice po spustu proti potoku Voglajna.

Pomor 30 mladeničev Franc Šet nama je razložil, kar mu je povedala Franciška Golež, ki je takrat živela v kočici, ki je stala okoli sto metrov od takratnega morišča in sedanjega grobišča in je formalno last Jožeta Pirjevca.

Partizani so iz gozda na Malgajevem hribu in gozda na hribu Brdo pripeljali okoli trideset mladih fantov ter jih nato hitro in kar počez v skupini postrelili z brzostrelkami. To so storili brez kakršnih koli ceremonij in odšli.

Ljudje so takrat govorili, da so bile žrtve iz trinajstega bataljona. Pokopati so jih morali domačini. To se je zgodilo ob koncu vojne, okrog 9. maja 1945.

Notar Rojs iz Šmarja pri Jelšah mi je ob neki priložnosti razlagal, da je našel sled o umoru mladih fantov s Teharij, ki jih je zadnje tedne ob koncu vojne okupator prisilno mobiliziral. Takrat je okupator mlade fante lovil po cestah kar s tovarnjaki. Odvažal jih je na vežbališče »Hitlerjugenda« na Teharjah. Tam so jih na hitro usposobili za boj na vzhodni fronti, saj je sovjetska armada že prodirala globoko na nemško ozemlje. Zadnja pošiljka teh fantov naj bi nekje pri Ponikvi ušla z vlaka. Tam so namreč partizani z divzantsko akcijo progo poškodovali, zato je moral vlak svojo hitrost

zelo upočasniti, kar so fantje izrabili in pobegnili. Čeprav so bili slovenski fantje, jim partizani niso bili milostni, saj so bili v nemških uniformah. Notar Rojs zdaj molči. Lokacija tega morišča, čas umora in število mladih fantov pa se ujemajo z Rojsovo razlago. Verjetno bo samo izkop rešil ugibanja.

Grobišče Šetova njiva Od tod smo se odpeljali proti drugemu grobišču, ki je bilo dostopno samo čez travnike, ti pa so bili tisti dan nekoliko vlažni in vožnja po njih vprašljiva. Kolk me je naredil »kripla«, zato se nisem upal peš do Šetove njive. Grobišče smo si ogledali od daleč in se odpravili v Šetovo hišo na pogovor. Tu stana Franc Šet in žena Marija pripovedovala o dogajanju na drugem morišču in grobišču.

»Pokojni Karel Kovačič je povedal, da so srbsko govoreči partizani sem ob Voglajno pripeljali skupino okoli 30 civilnih hrvaških beguncev, z otroki in ženskami. Ko so pri kmetiji Pirjevec jemali navoj telefonske žice in jo sekali, je z njimi govoril. Vprašal jih je, kaj pri njih dela nedorasel mladoletnik. Odgovorili so mu: 'Pa to nam je najbolji koljač.'« Lahko si mislimo, kakšen heroj je nastal iz tega fanta. Beguncem so z nasekano žico zvezali roke, nato pa so jih s poljskimi orodji zverinsko pobili brez enega samega strele. Tako zmrcvarjena trupla so pometali kar v Voglajno. To je bilo v drugi polovici maja 1945.

Tiste čase so se otroci poleti še kopali v Voglajni. Tako so poleti istega leta 200 metrov niže od morišča v tolmu Voglajne imeli kopališče. Nekega dne pa je bila voda smrdeča, sluzasta in rdečkasto kavne barve. Pritožili so se odraslim, ti pa so nato odkrili plavajoča, napihnjena in smrdeča trupla v tolmu malo višje. Odrasli vaščani so nato organizirali odstranjevanje razpadajočih trupel iz Voglajne in njihov pokop v severovzhodnem vogalu zdaj naše njive. Tam so trupla pokopana še danes. Na samem morišču je bil grozovit prizor krvave zemlje, razcefranih človeških možganov, črevesja in raztrganih oblek.

Grobovi na Resevni Spomin Franca Šeta je segel tudi na Re-

sevno, za katero ljudje pravijo, da je bilo partizansko zatočišče, hkrati pa partizansko morišče, saj je na tem območju med 50 do 60 prikritih grobišč posameznikov, medvojnih žrtev partizansko-komunistične morije. Med njimi je tudi heroj Dušan Lah, ki so ga pustili samega, da so ga lahko nacisti umorili, ker je izviral iz krščanske družine. Njegov oče je bil predvojni ravnatelj Kmetijske šole v Šentjurju.

Spominjal se je tudi, da se je leta 1947 prostovoljno kot traktorist javil za oranje zemlje v Kočevju. Tam se je spoznal z nekim traktoristom iz Zgornje Hudinje v Celju. Ob oranju mu je Celjan pripovedoval, kako je v Celju odpovedal oranje. Na Zgornji Hudinji je oral zemljo z globokim plugom, nato pa jo je moral z močno brano pobranati. Med brananjem je opazil, da se na brani nekaj nabira in zapleta, tako da ne rahlja več dobro, ampak bolj poskakuje. Ustavil je traktor in šel pogledat. Ni mogel verjeti svojim očem. Med zobmi brane so se mu nabrale odtrgane človeške roke, noge in kosi raztrganih oblek. Z

delom je takoj nehal in šel na postajo milice. Najprej so ga vprašali, ali je komu to že zaupal. Ker je zanikal, so mu zagrozili, da če bi o tem govoril okrog, ga čaka zapor ali še kaj hujšega. Od takrat v Celju ni hotel več orati.

Stražar s Teharij Franc Šet je pri svojih letih izredno čil in bister, razumen in moder. Zato smo govorili še o knjigah, ki jih je napisal dr. Milko Mikola, ter o njegovih sorodnikih in sošolcih, ki jih je poznal. Na koncu pa še o prvi svetovni vojni in o Teharjah, kjer je doma njegova žena Marija.

Pri slovesu me je vprašal, ali poznam Žmaharja iz Celja. Odgovoril sem mu, da samo na videz in da je to tisti borec, ki trdi, da so si taborišče Teharje ljudje izmislili, saj pogrebno podjetje Veking tam še ni našlo nobenih kosti. »Vam bom jaz nekaj povedal,« je dejal Franc Šet. »Bil sem v službi v tovarni v Štorah. Tam sem se dobro razumel z nekim delavcem, ki je bil knojevec. Razlagal mi je, da so, ko so bili v kasarni v Celju, občasno prišli oznovci iskat prostovoljce za stražo v taborišču na

Teharjah. Žmahar se je javljal in odhajal na stražo.«

Spomnil sem se, kaj mi je pripovedoval komandir »teharske straže« g. Kamenšek, kaj je ta straža stražila in kaj počela. Čez dober teden, ko je bilo suho vreme, sva z dobrim znancem, ki ima instrument GPS in ga tudi obvladuje, določila koordinate obeh grobišč in jih tudi slikala. Franc Šet nama je točno pokazal, kam morava zapiti orientacijsko palico. Samodejni obisk Franca Šeta in pogovor z njim v Šentjurju me je spodbudil, da sem o tamkajšnjih ljudeh in samem kraju, kjer sem bil skoraj tri leta v službi in kjer imam kar nekaj dobrih znancev, začel razmišljati z malo bolj oddaljene časovne oddaljenosti.

Čemu molk? Blizu se je rodil in živel naš svetniški kandidat Anton Martin Slomšek. Tam so se rodili in živeli Ipavci. Na Rifniku so najdišča najstarejšega krščanskega svetišča, na tem območju je nešteto cerkva, kapel in veliko župnij. Imeli so prvo kmetijsko šolo v Sloveniji in železniško povezavo z Dunajem. Bili so dobri kristjani, dobri kmetje, izobraženi tržani in pridni delavci. Ali so prav zato komunisti posejali njihovo zemljo z grobišči posamičnih medvojnih civilnih žrtev – od Urbančkov mame nad Dramljami, prek Ponikve, Grobelnega, Resevne do groba Olge Kukovič v Sv. Vidu na Planini pri Sevnici? Poleg teh grobov je grobišče še za Kmetijsko šolo, ob ribnikih na Proseniškem in še kje. Vse te medvojne žrtve so bili Šentjurčani in kristjani. Povojne pa gotovo kristjani, čeprav tudi druge narodnosti. Po spremembi režima in osamosvojitvi so vodili občino Demosovi župani, pa kljub temu niso bili sposobni ali niso hoteli ustanoviti komisije, ki bi poiskala in označila grobišča ter zbrala podatke o medvojnih in povojnih zločinih.

Šentjurski politično-intelektualni skupek raje ustanavlja »debatne klube«, pri tem pa pozablja na evropske civilizacijske in krščanske vrednote, ki so jih narodnostno in kulturno zavdni Šentjurčani v imenu Slovencev spoštovali in razvijali v času Slomška in Ipavcev.

Napisano v Celju, 26. februarja 2007. **D**

Grobišče pod Malgajevim hribom ob potoku Brbotna

Grobišče ob Voglajni, v ozadju Anderburg